

От местопрестъпленето:

България - съучастник или жертва

ИЛЮСТРАЦИЯ: VLADIMIR MUCIBABIC

Слави Т. СЛАВОВ*

нася сериозни вреди на икономиката ни. Още в началото на 90-те години близо половината от българската външна търговия вече беше със страните от Европейския съюз.

В много случаи най-прекият път към европейските пазари минаваше по река Дунав или през сръбските шосета и жп линии. Според българската държава санкциите на ООН оскъпяха или направо запушиха търговските потоци между България и ЕС.

Монета с две лица

В същото време контрабандата по границата със Сърбия процъфтяваше. Ембаргото се нарушаваше на дребно - българите от пограничните райони масово прекосяваха границата с пълни резервоари и се връщаха час-два по-късно едва ли не бутайки колите и мотопедите си с ръце. Контрабанда се правеше и на едро - цели камиони, влакови композиции и кораби натоварени с „газ за светене“ или „перилни препарати“ успяваха да се доберат до сръбска територия.

В крайна сметка България беше както жертва на тези санкции, така и съучастник, облагодетелстван се от нарушаването им. И все пак кой от двата ефекта бе по-силен? Контрабандата по принцип се мери трудно - тя по дефиниция е невиди-

ма за официалната статистика. Но бихме могли да придобием представа за нейните размери по косвени признаци.

Макар и невидима, контрабандата все пак остава отпечатъци. Така например можем да погледнем на официалната търговия на България с трети страни през периодите на санкции. Ако се окаже че през периода 1991-1995 г. България е внесла двойно повече суров петрол от нормалното, можем да предположим, че голяма част от този свръхвнос от трети страни всъщност е бил предназначен за Сърбия. И ако се окаже, че през същия период България е изнесла двойно повече сливова ракия (примерно) от нормалното, много е възможно голяма част от този свръхизнос за останалия свят всъщност да е бил произведен в Сърбия и да е дошъл в България нелегално.

От друга страна, ако повярваме на оплакванията за вредите, нанесени на българската външна търговия от санкциите на ООН срещу бивша Югославия, тогава следва да очакваме малко внос и износ с трети страни през годините на санкциите. Така например можем да очакваме по-малко търговия между България и Австрия през този период заради запущването на най-преките търговски пътища между двете страни.

Разчитане на търговските потоци

Червената нишка, свързваща двете хипотези (съучастник или жертва) са търговските потоци между България и останалия свят. Ако България е била предимно съучастник в нарушаването на санкциите, тогава очакваме да видим по-голям от нормалното търговски обмен с останалия свят през този период. И ако България е била по-скоро жертва на ембаргото, тогава очакваме да видим по-малки от нормалното търговски потоци с трети страни.

Остава да уточним какво разбираме под „нормално“. В идеалния случай искаме да знаем какви щяха да бъдат търговските потоци между България и останалия свят през същите тези години (1991-1995), ако санкциите на ООН изобщо не бяха въведени. За съжаление това

не е възможно - в икономиката просто не може да се правят контролирани експерименти в лабораторни условия.

Тук на помощ ни идва статистическият анализ, и по-точно гравитационният модел на външната търговия. Според този модел търговията между две страни зависи от техния размер и от разстоянието помежду им, също както във физиката силата на привличане между две тела е правопрпорционална на масите им и обратнопропорционална на разстоянието помежду им. Други фактори които влияят на търговския обмен между две страни, са нивото им на икономическо развитие, наличието на обща граница помежду им, а също и наличието (или липсата) на езикова бариера между тях. Ако приложим този статистически модел към база данни за търговията между 82 страни по света за периода 1989-2000 г., ще видим, че той предвижда с голяма точност търговските потоци между всички страни. Така например търговският обмен между Австрия и Германия е голям, защото двете страни са богати, близо са една до друга, имат сухопътна граница помежду си и народите им говорят един и същ език. А търговията между Беливия и Бурунди е нищожно малка, защото двете страни са малки, бедни, далече са една от друга и нямат нито обща граница, нито общ език. Гравитационният модел на външната търговия е полезен именно защото ни позволява да изчислим „нормалните“ нива на търговия между всички две страни по света.

Сред 82-те страни в базата данни е не само България, но и още 32 други държави по целия свят които през един или друг период от време са били съседки на страна с наложено ембарго от ООН. Остава да проверим дали търговските потоци между тези 33 страни и останалия свят са се различавали значително от „нормалното“ по времето на режимите на санкции на ООН. Оказва се, че през годините на санкции тези 33 страни са търгували по-малко с останалия свят - средното намаление в техния внос и износ е 3-6 процента. Ефектът е дори по-силен за съседните страни на бивша Югославия - намалението в тяхната външна търговия е около 5-9 процента.

Какво ни казват тези резултати? Според тях България все пак е била по-скоро жертва на санкциите на ООН срещу бивша Югославия. Без да отричаме контрабандата по границата със Сърбия, търговските ни потоци с останалия свят пострадаха сериозно от ембаргото - заради затруднения физически достъп до европейските пазари, увеличените транспортни разходи, закъсненията в доставките, провалените договори и загубените бизнес партньори. ■ X

* Слави Т. Славов е асистент по икономика в Pomona College, CAII, Slavov, Slavi. Innocent or Not-so-innocent Bystanders: Evidence from the Gravity Model of International Trade about the Effects of UN Sanctions on Neighbor Countries. The World Economy 30 (2007): 1701-1725.

В

Всички помним сериозния ефект, който оказаха върху българската икономика санкциите на ООН срещу бивша Югославия през 1991-1995 г. и отново през 1998-2001 г. От една страна, официалната позиция на всички български правителства в онези години беше, че ембаргото срещу бивша Югославия на-

× СПАД

5-9%

е спадът във външната търговия на съседните на Югославия страни по време на ембаргото.